20.10.2020

Oikeusministeriön vastaukset lakivaliokunnan kysymyksiin vuoden 2021 talousarvioesitykseen liittyen.

- OM kanta JTS miljardin euron säästöön OM hallinnonalalla?

Vuoden 2019 hallitusohjelmassa OM:n hallinnonalalle kohdistettu säästö jäädytettiin vuoden 2022 tasolle eli 5,2 milj. euroon, kun alun perin sen oli määrä kasvaa kumulatiivisesti vuoteen 2029 asti. Vuodelle 2021 kohdistuva säästö on 1,8 milj. euroa. Talousarvioesityksessä on kuitenkin yli 40 milj. euroa lisärahoitusta virastoille, mikä kompensoi tämän säästön haitallisia vaikutuksia. OM pitää tilannetta tyydyttävänä.

- Lav on aiemmin kiinnittänyt huomiota keskusviraston perustamiseen oikeusapu-, edunvalvonta sekä talous- ja velkaneuvontaan - mikä tilanne tässä on, onko tätä selvitetty/pohdittu?

Ministeriö asettama selvityshenkilö on selvittänyt mahdollisen Oikeusapu- ja edunvalvontaviraston perustamista. Selvitys julkaistaan lähiaikoina ja samassa yhteydessä linjataan jatkotoimista.

- Lav on pitänyt tärkeänä, että turvapaikka-asioiden ja muiden ulkomaalaisasioiden pitkien käsittelyaikojen ja tuomioistuinten ruuhkautumisen syyt selvitetään (ks. LaVL 5/2019 vp ja LaVL 3/2020 vp s. 5). Onko OM teettänyt tällaista selvitystä?

Tämä selvitys on käynnissä. Tuomioistuinvirasto on toimittanut ministeriölle lausunnon tilanteesta.

- Jos Kho:n asioissa ulkomaalaisasioista käsittelyajat ovat jo nyt puolet nopeampia kuin muiden asioiden, miksi raha on korvamerkitty juuri tp-hakijoihin eikä kaikkiin asiakohtiin?

Turvapaikka-asioiden määrä on kasvanut hallintotuomioistuimissa. Näihin asioihin on lisärahoitus, joka vastaa työmäärän kasvua. Tarkoitus on, että tällä voidaan turvata se, ettei turvapaikka-asioiden käsittely heikennä asioiden käsittelyä muissa asiaryhmissä. Turvapaikka-asioiden lisäksi muita ulkomaalaisasioita ovat muukalaispassit ja muut matkustusasiakirjat, oleskeluluvat perheiden yhdistämisen perusteella, muut oleskeluluvat, ulkomaalaisen käännyttäminen, karkottaminen ja muut ulkomaalaisasiat.

- OM lausunnon mukaan turvapaikanhakijoiden oikeusturvaan ehdotetaan hallintotuomioistuimille ja oikeusavulle 4,9 milj. euroa. Miten tämä jakautuu hallinto-oikeuksien, KHO ja oikeusavun osalta? Mitä lisämäärärahan taustalla on eli mihin se on konkreettisemmin tarkoitettu em. toimijoiden osalta?

Talousarvioesityksessä lisäyksenä kuluvan vuoden talousavioon on 4,9 milj. euroa, mistä KHO:n osuus on 1,255 milj. euroa, hallinto-oikeuksien osuus 3,360 milj. euroa ja julkisen oikeusavun osuus 270 000 euroa. Hallintotuomioistuimissa ratkaistaan turvapaikka-asioita, jotka voidaan erottaa Maahanmuuttoviraston ns. nopeutetussa menettelyssä ratkaisemiin (ulkomaalaislaki 103 ja 104 §) ja tavallisessa menettelyssä ratkaisemiin turvapaikka-asioihin. Oikeusavustaja antaa oikeudellista asiantuntija-apua näissä asioissa.

- Onko selvitysosassa virhe kun puhutaan seksuaalisten ahdistelujen lisääntyneen 30,8%? Rikostilastoissa tämä luku markkeeraa lasten seksuaalisia hyväksikäyttöjä, joka on eri asia.

Talousarvioesityksessä vertailukohtana on vuoden 2019 lopun tilanne verrattuna vuoteen 2018.

- Mikä on koronavirustilanne vankiloissa?

Rikosseuraamuslaitoksen toimittaman tilannekuvan mukaan koronavirustilanne vankiloissa on yhä rauhallinen. Kevään ja alkukesän aikana syntynyttä täytäntöönpanon (alle 2 v vankeusrangaistukset ja sakon muuntorangaistukset) ruuhkaa puretaan suunnitellusti. Vankiluku on tasaisessa nousussa ja vankiloihin arvioidaan tulevan yliasutusta alkuvuodesta 2021. Tämän vuoksi on tärkeää, että Rikosseuraamuslaitokselle turvataan budjetissa riittävät resurssit ruuhkan purkuun. Mikäli koronavirustilanne äkisti heikkenee vankiloissa, voi tulla tarve riittävän väljyyden ylläpitämiseksi oikeusministeriön asetuksella tai lailla väliaikaisesti rajoittaa uudelleen vankeusrangaistusten ja sakon muuntorangaistusten täytäntöönpanon aloitusta. Oikeusministeriössä seurataan tilannetta.

Turun vankilan henkilökunnassa todettiin koronavirustartunta viikon 43 lopulla ja vankilassa on ryhdytty tarvittaviin toimenpiteisiin viruksen leviämisen estämiseksi. Oikeusministeriön asettama työryhmä selvittää lisäksi mahdollisia sääntelyn muutostarpeita vankeusrangaistuksen ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa sekä tutkintavankeuden toimeenpanossa koronavirusepidemian kaltaisia tartuntatautitilanteita varten.

- Lisäksi pyydetään kommentoimaan viime pe 16.10 kuulemisessa esille tulleita erityisesti VVL näkemyksiä vankiloiden määrärahojen niukkuudesta ja liian vähäisestä henkilöstömäärästä, vankiloiden turvallisuustilanteesta ja keinoista tilanteen parantamiseksi (mm. tuottavuusohjelman vaikutukset henkilöstön määrään; CPT arvio liian vähäisestä henkilökunnan määrästä; liian vähäisen henkilökunnan määrän vaikutukset vankiloihin, vankiloiden turvallisuustilanteeseen, henkilökunnan jaksamiseen; avolaitokseen sijoittamisen perusteet ja näkemys siitä, että avopuolella on liikaa riskisijoituksia)

Talousarvioesityksessä osoitettavan määrärahan turvin ensi vuoden toiminta ja henkilökuntamäärä voidaan säilyttää Rikosseuraamuslaitoksessa kuluvan vuoden tasolla. Rikosseuraamuslaitoksen siirtyvien määrärahojen osuus on ollut laskusuunnassa. Vuodelta 2019 siirtyi määrärahoja 17,7 milj. euroa (8 %). Tulevan vuoden aikana siirtyvien määrärahojen osuus tulee laskemaan noin 6 %:iin. Sopeuttamistoimien vuoksi Rikosseuraamuslaitos joutui vähentämään henkilöstöään vuosien 2006-2017 aikana yli 500 henkilötyövuodella kykenemättä samalla sopeuttamaan laitosrakenteitaan. Sopeuttamistoimien lisäksi Rikosseuraamuslaitoksen taloudelliseen tilanteeseen ovat vaikuttaneet ICT-hankkeiden ja uusien vankiloiden käyttöönottojen alkuperäisiä arvioita suuremmat kustannukset.

Euroopan neuvoston kidutuksen vastainen komitea (CPT) kiinnitti huomiota Rikosseuraamuslaitoksen liian pieneen henkilöstömäärään syyskuussa 2020 tekemänsä tarkastuskäynnin yhteydessä. Lisäksi komitea kiinnitti huomiota kouluttamattoman ja epäpätevän valvontahenkilökunnan suureen määrään ja siitä aiheutuviin riskeihin. Henkilöstöresurssien niukkuuden vuoksi vangeille ei kyetä järjestämään riittävästi toimintaa ja läsnä olevaa valvontaa, mihin myös CPT kiinnitti huomiotaan. Lisäksi henkilöstö joutuu usein työskentelemään yksin, mikä on ongelmallista työturvallisuuden näkökulmasta.

Apulaisoikeusasiamies toi esiin vuonna 2020 oikeusministeriöön kriminaalipolitiikka ja rikossoikeusosastolle tehdyllä tarkastuksella, että henkilöstövoimavarojen tulee olla riittävät säädettyihin tehtäviin ja velvoitteisiin nähden, koska ainoastaan riittävän resursoinnin avulla voidaan toteuttaa laissa asetetut vaatimukset. Apulaisoikeusasiamies on tarkastuksillaan ja kanteluratkaisuissaan kiinnittänyt Rikosseuraamuslaitoksen yksiköiden huomioita mm. sellin ulkopuolella vietettävän ajan lisäämiseen ja mielekkään toiminnan järjestämiseen vangeille.

Yleisesti ottaen Rikosseuraamusalaitoksen turvallisuustilanne on edelleen kohtuullisen hyvällä tasolla, kun tarkastellaan mm. karkaamisia, lupien noudattamista ja laitosten huumetilannetta. Erityistä huolta aiheuttaa henkilökuntaan kohdistuneiden uhkausten ja aggressioiden lisääntyminen sekä vankiloissa että myös vapaa-ajalla. Oikeusministeriö on pyytänyt ja saanut Rikosseuraamuslaitokselta kirjallisen selvityksen asiasta. Rikosseuraamuslaitos on ryhtynyt toimenpiteisiin vankilaturvallisuuden parantamiseksi. Oikeusministeriön saaman tiedon mukaan Rikosseuraamuslaitos on toimittanut näistä toimista selvityksen lakivaliokunnalle. Oikeusministeriö seuraa toimenpiteiden riittävyyttä.

Oikeusministeriön ja Rikosseuraamuslaitoksen väliseen tulossopimukseen on kirjattu vankilaturvallisuutta ja valvontatyötä arvioiva hanke, jonka tuloksia on tarkoitus hyödyntää vankilaturvallisuuden kehittämisessä. Tärkeää on saada ulkoinen selvitys Rikosseuraamuslaitoksen kyvystä vastata myös järjestäytyneen rikollisuuden aiheuttamiin haasteisiin. Ensi vuoden tulossopimukseen on kirjattu myös tavoitteet vähentää yksintyöskentelystä aiheutuvia ongelmia sekä henkilökuntaan kohdistuvaa maalittamista.

Vankeuslain 6 luvun 1 § mukaan vanki voidaan rangaistuksen pituudesta riippumatta siirtää suljetusta vankilasta avolaitokseen määräajaksi tai rangaistuksen jäljellä olevaa osaa suorittamaan, jos 1) avolaitokseen siirtäminen edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista 2) vanki soveltuu avolaitokseen järjestettävään tai muuhun avolaitoksen hyväksymään toimintaan 3) voidaan pitää todennäköisenä, että vanki noudattaa avolaitoksen järjestystä, ei syyllisty rikokseen eikä poistu avolaitoksesta luvatta ja 4) sitoutuu olemaan käyttämättä päihdyttäviä aineita ja rikoslain 44 luvun 16 § tarkoitettuja doping-aineita sekä sitoutuu 16 luvun 7 § 3 momentissa tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan.

Vankeja pyritään siirtämään ennen vapautumistaan avoimempiin oloihin siksi, että avolaitoksen ja valvotun koevapauden kautta vapautuvat palaavat merkittävästi harvemmin vankilaan kuin suoraan suljetusta vankilasta vapautuvat. Näiden vankien uusintarikollisuus on keskimääräistä vähäisempää. Jokainen avolaitossijoitus perustuu yksilölliseen arviointiin. Arviointikeskus tekee asiasta kokonaisvaltaisen riskiarvion, jossa arvioidaan muun muassa vangin laitoskäyttäytymistä ja sitoutumista rangaistusajan suunnitelmaan, päihteidenvastaiseen työhön, koulutusohjelmaan tai muuhun vastaavaan. Arvioinnin pohjalta arviointikeskus päättää, voidaanko vanki sijoittaa avoimempiin oloihin.

Avolaitoksen kautta vapautui 33 % vangeista vuonna 2019 ja 38 % vangeista alkuvuonna 2020. Pitkäaikaisvangeista noin puolet vapautuu avolaitoksen kautta. Avolaitoksesta luvatta poistumisia tapahtuu vuosittain muutamia kymmeniä. Vuonna 2019 avolaitoksesta poistui luvatta 45 vankia, edellisten viiden vuoden aikana noin 60-70 vuosittain. Luvatta poistuneiden määrä on kohtuullisen pieni ottaen huomioon avolaitoksen kautta vapautettavien kokonaismäärä (vuonna 2019 noin 1500 vankia vapautui avolaitoksen kautta). Tämän vuoden aikana luvatta poistumisia on ollut enemmän siksi, että koronatilanteen vuoksi jouduttiin rajoittamaan vankien poistumislupia ja tapaamisia keväällä ja kesällä.

Avolaitossijoitusten kokonaismäärä on tänä vuonna hieman noussut edellisistä kahdesta vuodesta ja onnistumisprosentti on samalla edellisiin vuosiin nähden parantunut. Alkuvuoden 2020 aikana 86 % avolaitossijoituksista onnistui, kun se vuosina 2018 ja 2019 oli noin 80 %. Epäonnistumisen syynä on yleisimmin päihderikkomus avolaitoksessa tai poistumisluvalta palaaminen päihtyneenä.